

НЕ ХОЧЕТЕ БУТИ „БРИДКИМ” ЖУРНАЛІСТОМ? ВЧІТЬСЯ ЗА ПІДРУЧНИКОМ ВАСИЛЯ ЛИЗАНЧУКА!

Лизанчук Василь. Журналістська майстерність: Підручник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 376 с.

Не так давно трапився у моєму житті прикрий випадок. Наближався День миротворця, і я запропонував колезі, яка працює на центральному телеканалі, підготувати сюжет про видатного українського офіцера – чернігівця Сергія Шаповалова. Він потрапив на війну ще в юні літа – Сергія Івановича було тричі важко поранено в Афганістані. Його підрозділ врятував від неминучої загибелі бійців дев'ятої роти – в тому самому запеклому бою, відтвореному у фільмі режисера Федора Бондарчука. Душмани настільки поважали мужнього й справедливого ворога, що, під час короткого перемир'я, навіть запрошували Сергія Івановича почаркувати на їхньому весіллі. Це він, український офіцер Шаповалов, після кривавої бійні на Балканах, мирив сербів та албанців у Косовому, спілкувався з племенем канібалів у джунглях Сьєрра-Леоне і врятував сотні людей у Ліберії. Тож я хотів, щоб про подвиги цього мужнього і водночас напрочуд скромного добродія дізналося якомога більше людей.

Однак, вислухавши мою пропозицію, колега (молода журналістка) песимістично похитала головою: „Не, це не «проканає». Я ж, перед тим як знімати, узгоджую кожен сюжет зі своєю шефінею. А там – така сувора дама! Ось якби його вбили...”. „Кого?!” – отетерів я. „Ну, того вашого Шаповалова... – заходилася старанно розтлумачувати, немов ненька – малій нерозумній дитині. – Що я з ним, живим, робитиму? Це ж – банально позитивний сюжет. А в мене «ценноє указаніє» – клепати «чернуху»: ну, там усілякі скандали, вбивства, автокатастрофи (якщо хтось, звісно, врізав дуба)... А раптом запрагнеться позитиву, то можна раз на півроку з'їздити до зоопарку і зняти прикольний сюжет про якусь «зверушку». Ось це «проканає» – кумедні, особливо екзотичні, «зверушки» шефіню, як правило, розчулюють...”

Втім, я все-таки вмовив колегу зателефонувати її грізній начальниці і розповісти про Героя, який щойно повернувся з Ліберії, адже є нагода показати справді сенсаційний і цікавий сюжет. Наступного дня молода журналістка була явно не в дусі: „Ну, казала ж вам, що не варто навіть потикатися з такою пропозицією! Мене вилаяли, ніби якогось недоумка: „Ты что, с ума сошла? Какие миротворцы?! Тебе говорят – трупики, значит, снимай трупики, и чем больше трупиков, тем лучше!””

Відтоді молода журналістка втратила мою повагу. Ні, вона не позбавлена таланту. І я розумію: на центральному телеканалі – непогана зарплата. Однак ці гроші – надто смердять...

Все це пригадалось мені, коли уважно, із задоволенням, прочитав новий підручник Василя Лизанчука „Журналістська майстерність”. Василь Васильович – фахівець відомий і шанований: доктор філологічних наук,

професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка, заслужений журналіст України, лауреат багатьох міжнародних та всеукраїнських відзнак, автор 25 книжок і понад 600 наукових та науково-публіцистичних статей з проблем теорії і практики журналістики, створення українського національного інформаційного простору, міжнародних взаємин, розвитку та утвердження української мови, культури, духовності, відновлення історичної пам'яті, збереження і примноження національних традицій, звичаїв, розбудови незалежної Української держави.

Свого часу в Україні, наскільки пам'ятаю, було лише два факультети журналістики – у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка та у Львівському державному університеті імені Івана Франка. Майбутніх працівників телебачення, радіо та друкованих видань там навчали Професіонали. У Києві – Анатолій Погрібний, Степан Колесник (лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка), Анатолій Москаленко, Георгій Почепцов, Дмитро Прилюк, у Львові – Володимир Здоровега та його талановиті колеги. Кращі традиції у цих вишах збереглися і сьогодні.

Але, на жаль, в незалежній Україні журналістів почали „штампувати”, мов гарячі пиріжки, – всі, кому заманеться, не переймаючись ані реальними знаннями новоспечених співробітників мас-медіа, ні їхнім інтелектом, обдаруванням та національно-патріотичним вихованням і елементарною порядністю. Більше того, тепер „акул пера та мікрофону” нерідко беруть на роботу просто з вулиці. От і працюють у багатьох ЗМІ не талановиті й сумлінні фахівці, патріоти своєї держави, а цинічні, нахабні і неосвічені „акули”. Результати їхнього впливу на наших співгромадян – жахливі!

У випусках новин більшості центральних телеканалів – суцільний негатив: жорстокі вбивства, грабежі, звалтування, бійки, катастрофи... На екрані – агресія і лють, одне моторошне повідомлення змінює інше. Чого вартий лише документальний серіал про найкривавіших маніяків, показаний у програмі „ТСН” каналу „1+1” (тут для дорослої психіки – нелегке випробування, але ж у такий час телевізор дивляться діти)!

Прийшла якось на роботу в телерадіоагенцію випускниця вишу, почала готувати сюжети. Спокійно цікавиться у мене: „Де відбулася Сталінградська битва? В Ленінграді?”. „Ні, – відповідаю, – Сталінградська битва відбулася в Сталінграді”. „Справді? – здивовано хитає головою. – Нічого собі... Але тепер він називається Ленінград?”. „Ні, – кажу, – тепер це місто називається Волгоград”. „А-а-а, то значить раніше, до Сталінграда, воно було Ленінградом!” – мовить упевнено, милуючись собою в люстерку. „Ні, – розтлумачую терпляче, – Ленінградом за радянських часів назвали колишню столицю Російської імперії – Санкт-Петербург, після жовтневого перевороту 1917-го його перейменували в Петроград (це – місто на Неві, а Волгоград знаходиться на річці Волзі). Втім, після розпаду СРСР, Ленінград знову став Санкт-Петербургом”. Вона безтурботно усміхається, кліпає очима: „Щось Ви мене зовсім заплутали...”. Бачу – їй ніскільки не соромно, за мить забуде про інцидент. Власне, це я винен – надто складно пояснюю...

Ще одна анекдотична ситуація сталася за участю іншої дипломованої журналістки. Одного разу я доручив молодій колезі підготувати сюжет зі станції „Швидкої допомоги”. Говорю: „Зателефонуйте головному лікареві і домовтеся про зустріч”. „А як йому дзвонити?” – запитує, прискіпливо розглядаючи власні наманікюрені нігтики. „Поцікавтеся в службі «109» або самі знайдіть у довіднику номер приймальні”, – відповідаю. Хвилин за двадцять вона радісно заходить до кабінету. „Бачу, вас можна привітати?” – підбадьорливо усміхаюся. „Так!” – сяє юнка. „Домовилися про сюжет із головним лікарем?” – „Ще ні, але я зателефонувала в службу «109» і дізналася його телефон. Правда, там чомусь увесь час зайнято...” – „А ви правильно записали номер?” – „Ще й як правильно! Він же дуже зручний і напрочуд легко запам’ятовується – «103»...”.

Згодом я відправив цю ж панночку записати сюжет про виставку у чернігівському Колегіумі. Захід уже розпочався, раптом – дзвінок. „Я не можу його знайти...” – невинно повідомляє колега. „Кого?!” – запитую спантеличено. „Колегум...” – „Я ж вам пояснював: це – на Валю, дуже ошатна споруда, там поряд – Спаський собор, заснований в XI столітті” – „Спаський собор я теж не знайшла...”.

Інша юна особа, корінна чернігівка, не знала, де знаходиться музей Михайла Коцюбинського. Власне, не знала вона і хто такий Коцюбинський. Можете собі уявити? Творчість класика вивчають у школах та вишах, його дуже шанують на Придесенні, літературно-меморіальний музей (де постійно – багато відвідувачів, цікаві презентації та виставки) очолює правнук видатного письменника, а кореспондентка комунального ЗМІ – ніби з Місяця прилетіла...

Але це – як то кажуть, квіточки. У своєму „шедеврї”, підготовленому після відвідин музею, дівчина повідомила „сенсаційні” історичні подробиці. Мовляв, родина Коцюбинських жила дуже бідно, однак Михайло Михайлович любляв часто відпочивати в Італії. І, виявляється, після першої ж такої подорожі він повернувся іншою людиною: почав одягатися, як європеєць, тобто ходив уже в костюмі та краватці... Навіть не коментую цю ахінею – шкода лише людей, яким довелося вислухати таку „велемудру” сентенцію.

Втім, молода журналістка, дізнавшись про свій ляп, навіть не засмутилася. Невдовзі, вдруге завітавши до музею Коцюбинського (на зустріч із білоруськими письменниками), вона взагалі не згадала, де ж відбулося це літературно-мистецьке свято. Натомість повідомила ще одну „сенсацію”: „письменники з Білорусі приїздили до Чернігова вперше, так би мовити, на розвідку”. Хоч на презентації немало говорилося про багаторічну творчу співпрацю літераторів двох країн, спільні імпрези в Чернігові, Києві, Прилуках, Новгород-Сіверську, Гомелі, Мінську... Власне, ми з дружиною – письменницею і науковцем Тетяною Дзюбою – переклали з білоруської, упорядкували й видали в Чернігові вже чотири книги. І саме на Сіверській землі посол Республіки Білорусь в Україні урочисто вручив нам почесні грамоти Спільки письменників Білорусі. Чим же слухала моя колега? Чи

просто зняла „картинку” з гостями-„розвідниками” на подвір’ї музею і зникнула, навіть не побувавши на святі?

На жаль, подібні „приколи” можна згадувати безкінечно. Юній „леді” є з кого брати приклад: її головний редактор (яка читає книжки повільніше, ніж третьокласниця у школі, тому практично не читає їх взагалі) щодня публічно виголошує полум’яні гасла про те, що культура у неї – на останньому місці...

Розповідаю все це не для того, аби над кимсь позбиткуватися. Просто хочу наголосити: новий підручник Василя Лизанчука – надзвичайно важливий. Василь Васильович – Професіонал: досвідчений журналіст і висококваліфікований, вимогливий викладач. Тож вчитися за такою книжкою – зручно й цікаво.

„Опановуючи курс «Журналістська майстерність», – зазначає автор, – студент повинен добре засвоїти способи відображення дійсності, до яких належить повідомлення фактів (новин), інтерпретація фактів і подій, художньо-публіцистичне розкриття фактів, подій і явищ, а також глибоко усвідомити, що засоби масової інформації не повинні пропагувати насилля, ворожнечу і ненависть, національний, соціальний і релігійний розбрат, гріховні людські інстинкти, хоча б заради комерційних інтересів. Працівники ЗМІ, які володіють потужним впливом на аудиторію, несуть моральну відповідальність за виховання людей, особливо молоді та дітей. Журналістська майстерність має органічно поєднувати свободу слова і відповідальність за результати творчої праці, в основі якої – україноцентризм, висока духовність і мораль, патріотизм, громадянська мужність, національні та загальнолюдські ідеали”.

Василь Лизанчук не лише всебічно осмислив і виклав концептуальні засади теоретичного й практичного опанування журналістським фахом, розкрив методику творчої співпраці викладача та студента. Його підручник – один із перших в Україні, в основу якого покладено студентські журналістські матеріали інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних жанрів. І скажу відверто – це вражає! Переконаний: такі студенти можуть успішно працювати у будь-якому всеукраїнському виданні, на провідних теле- та радіоканалах.

Значне місце у підручнику приділене проблемі національного самоототожнення. „Інформаційна війна за серця і розум українців набирає найнебезпечніших обертів. Її зміст втілюється у старі й нові форми впливу на читачів, глядачів, радіослухачів. Кардинальна мета агресорів – не допустити всебічного формування й утвердження української національної ідентичності, яка є найпотужнішим морально-психологічним підґрунтям, фундаментом розвитку української України”, – наголошує автор.

Головний складник національної ідентичності – правда пам’ять. Тож, розглядаючи це питання на заняттях із курсу „Журналістська майстерність”, викладач запропонував студентам підготувати власні проблемні коментарі до теми, порушеної у статті киянина Віктора Ситніка „Усі ми – мазепинці, петлюрівці, бандерівці...” (газета „День”, 31 липня 2007 р.).

„Політика пам'яті – це політика поваги до себе і до інших. Нас так довго вчили ненависті до всього, що пов'язане з національним, що ми і нині сумніваємося, а чи нація ми взагалі? Саме безневинне слово „нація” у нас асоціюється з Бог знає чим. Хто нас просвітить? Де наші патріотичні українські підручники з історії, які повинні розповсюджуватися безкоштовно, до складення яких повинні бути залучені найкращі у світі фахівці й найавторитетніші патріоти, до створення яких треба залучити найкращих художників, поліграфістів? – запитує автор публікації. – Політика пам'яті – це викорінення невігластва та зневаги до іншої культури. І коли вулиці Києва прикрашатимуть не пам'ятники ульяновим, щорсам та косіорам, а наприклад, Кіндрату Рилєєву, О. Герцену, А. Сахарову, а також Святославі Ігоревичу, Данилові Галицькому, Костянтину Острозькому, Івану Мазепі, Пилипу Орлику, Павлу Полуботку, Павлу Скоропадському, С. Петлюрі, Р. Шухевичу, В. І. Вернадському, Д. Чижевському...”?

Студенти під керівництвом Василя Лизанчука взялися до роботи. Результат їхньої творчості – в підручнику. Я поставив би кожному „відмінно”. На увагу заслуговують всі опубліковані коментарі. Наведу один, але цілком (як на мене, він того вартий). „Історія, якої не знають” – так назвала свою роботу Христина Щур.

„Інколи складається враження, що українці найкраще вміють відзначати власні поразки. У Берестечку є чудовий пантеон, але не забуваймо, що Берестечко – не тільки героїка, це програш. Те ж саме з Крутами, де також з'явився меморіал. Але чи є щось подібне у Корсуні, де перемога Богдана Хмельницького над військом Речі Посполитої змусила здригнутися всю Європу?! – міркує Христина. – Пам'ятників Катерині II у нас незабаром буде, як грибів після дощу, хоча саме вона, кажучи словами Тараса Шевченка, свого часу „доконала вдову-сиротину” (себто – Україну). Елементом цієї кампанії є переконування українців (у тому числі й жителів Одеси), що всі міста на сході й півдні України, а також у Криму засновані якщо не Катериною II, то іншими російськими правителями. І ні слова про те, що на місці Дніпропетровська, Луганська, Херсона та Нікополя, задовго до їхнього „заснування” петербурзьким урядом, існували українські козацькі поселення. А сучасні Севастополь та Білгород-Дністровський мають не 200-літню, а кількатисячолітню (!) античну історію. Буде дуже повчально для сучасних апологетів Катерини II як міфічної „засновниці Одеси” ознайомитися з книгою відомого одеського вченого, професора В. Яковлєва, який 1889 р. видав ґрунтовну монографію під назвою „К истории заселения города Хаджибея. 1789-1795 гг.”. Та якщо в бібліотеці важко дістати книжку позаминулого століття, то можна скористатися значними доробками сучасних учених-істориків з Одеси. Вони на основі архівних документів обґрунтовано доводять, що історію Одеси треба починати не з оприлюднення відомого указу Катерини II у 1794 р. (за яким і справді на місці завойованого турецького міста-фортеці почали розбудовувати сучасніше місто, а також новий великий порт), а враховувати й попередні чотири століття існування Кочубеєва-Хаджибея-Одеси під час литовської і турецької доби.

Як почуватиметься перед величним монументом Катерини II в курортній Одесі, наприклад, сучасний татарин? Катерина II не лише знищила кримське ханство, але й силою зброї намагалася виселити всіх татар із Кримського півострова. Мабуть, прикро буде і поляку, бо саме Катерина II розділила, а згодом стерла з карти світу Річ Посполиту, а також у 1794 р. дозволила Суворову вирізати тисячі варшав'ян, серед яких більшу частину становили жінки і діти. Очевидно, що кожен поляк нагадає одеситам і про придушення військами Катерини II національно-визвольного повстання на чолі зі славнозвісним Тадеушем Костюшком. Фіни, литовці, латвійці та естонці навіть тепер порівнюють Катерину II зі Сталіним, розповідаючи, як царський уряд підступно і насильно відбирав у них державність, культуру та мову. Наші предки зносили муки кріпацтва не для того, щоб у вільній, демократичній державі ми поставили пам'ятник кату.

З гетьманом І. Мазепою, С. Петлюрою все й досі складається непросто... Що було метою їх політичних дій? Відповідь очевидна: українська незалежність. То які можуть бути ще сумніви щодо „прописування” імен І. Мазепи і С. Петлюри в пантеоні українських видатних діячів? Але ж ні: для одних – російський інтерес важливіший за український, другі пильно стережуть стереотипи, треті взагалі не знають, хто вони...

Невже керманічі в Україні, працівники ЗМІ не розуміють, що нинішнє і наступні покоління повинні, нарешті, мати правдиву історію про свою багатостраждальну Батьківщину, про її героїчну добу і національну трагедію та її причини”.

Підсумовуючи студентські роботи, Василь Лизанчук наголошує: „Етнос, народ повертається до своєї гідності через історію, національну історичну пам'ять, на основі якої формується історична свідомість народу у визначенні його майбутнього. Недарма стільки визначних мислителів людства – від Свіфта до Джорджа Орвелла – писали про те, що той, хто контролює минуле, визначає й майбутнє. Тому нинішня суспільно-політична, морально-ідеологічна ситуація в Україні потребує особливо уважного і виваженого підходу до очищення пам'яті від брехні, утвердження правди як духовного поняття. Адже нація не може жити й успішно розвиватися, коли вона не має чіткої духовної платформи, сформованого на основі фактів історично-культурного середовища, де не надається належної уваги патріотичному вихованню людей”.

Запам'ятались мені і роздуми про громадянську відповідальність працівників ЗМІ та морально-духовну сутність журналістської праці. Студенти обговорювали, зокрема, лист Вікторії Какубави редакторові газети „День” під назвою „Не хочу бути «гідким» журналістом, опублікований на шпальтах цього видання 18 січня 2008 р. Читачка розповідає, що з дитинства мріяла бути журналістом, однак розчарувалася в цій професії. Адже нинішніх представників „четвертої влади”, на жаль, все частіше порівнюють із „шакалами та гієнами, які живляться падаллю”. Надто вже безсоромно й нахабно поводяться деякі продажні писаки!

Студенти влаштували бурхливу і цікаву дискусію. Скажімо, Христина Чіпак у своєму коментарі „Якою повинна бути сенсаційна журналістика?” цілком аргументовано доводить: жодний комерційний успіх не може бути підставою для аморальних, цинічних матеріалів. Як негативний приклад комерційно-сенсаційного „кодексу” новин, студентка наводить документ, розповсюджений серед журналістів інформаційної служби новин телеканалу „1+1”. У ньому йдеться: „90 % новин, що входять до випуску, формуються за ознаками шести «С» та одного «Г»: Скандали, Сенсації, Страх, Секс, Смерть, Сміх та Гроші” („Сім орієнтирів «ТСН»... // ТелеКритика. – 2008. – 4 черв.). „Один із найавторитетніших українських телеканалів „жовтіє” на очах. Такі сумні тенденції стають помітними в багатьох ЗМІ...” – констатує Христина.

Однак студенти Львівського національного університету імені Івана Франка запевняють, що працюватимуть на совість і не погодяться з аморальними, злочинними пропозиціями. Свій коментар „Журналіст – це людина особливої професії” студентка Ольга Лампіка завершує чітким висновком: „У журналістиці потрібно бути захисником інтересів народу і держави. Ця професія потребує найвищих моральних якостей. І якщо людина не може впоратися з такими важливими завданнями, то їй не місце в журналістському середовищі”.

Наївно? Пафосно? Непрактично? Хтось лише скептично посміхнеться, прочитавши міркування завзятої студентки. А мені чомусь дуже подобаються такі яскраві, неординарні вихованці професора Василя Лизанчука.

**Сергій Дзюба,
м. Чернігів**